

Branislava Kovačević: *Saputnik*,  
Beograd 2001, str. 150

Branislava Kovačević kulturnoj javnosti poznata je od 1956. godine kao pisac eseja, ogleda, drama i pripovedaka objavljenih u dnevnim listovima i časopisima. Diplomirala je istoriju i književnost, a magistrirala je na Filološkom fakultetu u Beogradu. Koautor je udžbenika *Istorija za osmi razred*, objavljenog 1982. godine, i dugogodišnji direktor osnovne škole „Vladislav Ribnikar” u Beogradu.

Knjiga *Saputnik* svojevrsna je biografija sećanja, svedočenja i dokumentacija o životu Miloša Savkovića, profesora književnosti koji je 1935. godine doktorirao na Sorboni i bio poznat javnosti kao vrsni poznavalac srpske i uporedne književnosti.

Literarno oblikovana biografija, bolje rečeno priča o životu Miloša Savkovića sadrži značajne istorijske podatke o srpskoj inteligenciji između dva svetska rata i političkoj ulozi „Crne ruke”, Dragiše Vasića, Mustafe Golubića, Slobodana Jovanovića i intelektualnoj levisi koja se uoči Drugog svetskog rata rodoljubivo i antifašistički opredeljivala okupljena oko „Srpskog kulturnog kluba”. Kroz knjigu pulsira i raspoloženje školske i studentske omladine a reflektuju se i odnosi na Univerzitetu i kulturnih događanja u zemlji.

Jasno se zapaža polarizacija u beogradskoj obrazovnoj i kulturno sredini oko opredeljivanja za odbranu zemlje ili

oslonca na fašističke države. Burna događanja uoči Drugog svetskog rata, politička previranja, demonstracije, štrajkovi, politizacija omladine i svih slojeva stanovništva reljefno se sagledavaju kroz lična doživljavanja Miloša Savkovića.

Martovski događaji 1941. godine, aprilski rat i okupacije zemlje doživljavaju se kroz poglede i sudbinu M. Savkovića. Tragedija Jugoslavije 1941. godine nije pokolebala rodoljubivo i antifašističko raspoloženje velikog dela srpskog naroda koji je pokazivao spremnost za suprotstavljanje okupatoru. Pred opasnošću od hapšenja M. Savkovića ilegalna grupa antifašista ga je izvela iz Beograda i on se među prvim intelektualcima našao u štabu pukovnika Draže Mihailovića.

Ustanak i oslobodilačku borbu protiv okupatora M. Savković je rodoljubivo prihvatio i uložio je svo svoje znanje i sposobnosti na jačanju antifašističkog i oslobodilačkog raspoloženja među ustanicima. Sa svojim drugom i prijateljem pa i istomišljenikom u periodu između dva rata M. Savković je u Mišićevoj kući uz pomoć Sotirovića uređivao list „Sloboda ili smrt”. Rat u štabu i boravak u okruženju pukovnika Mihailovića omogućuje M. Savkoviću da prati proces raslojavanja i diferenciranja ustaničke snage sve do sporazuma u Brajićima i prvih ubistava među ustanicima kada je sa Dragišom Vasićem na Brajićkoj kosi naišao na ljude prerezanih grkljana. Raspo-

loženje u štabu D. Mihailovića bilo je sve više netrpeljivo prema partizanima pa i sam Dragiša Vasić je menjao mišljenje upozoravajući M. Savkovića da partizani nisu pravi komunisti već trockisti koje ni sam Staljin ne priznaje. Videvši raskol među ustanicima Savković je napisao članak „Ne u krv, ne u bratoubilački rat” koji je objavio u listu „Sloboda ili smrt”.

Posle Brajića i pojedini četnički komandanti koji su dolazili u štab D. Mihailovića, suprostavljali su se političkim igrama i nameri da se vodi borba protiv partizana. „Dok sam ja ovde do bratoubilačkog rata ne može doći” čuo je M. Savković izjavu D. Vasića posle razgovora u Brajićima, ali ubrzo zatim čuo je upozorenje D. Vasića jednom četničkom komandantu „Sa komunistima nema sporazuma”. Stvoreno neraspoloženje i sumnje prema M. Savkoviću onemogućili su njegov dalji boravak u štabu i on je jedne noći pobjegao. Krio se kući Damjanovića u Koštunićima, a zbog stalnih potera za njim zimu je proveo u zemunici. Raja Nedeljković i partizanske veze nisu uspele da mu obezbede prebacivanje u partizanski odred, pa je u proleće 1942. godine prebačen kod Radisava Vulevca u novo skrovište, novoizgrađenu grobnicu na Gornjemilanovačkom groblju.

Četnici nikako nisu mogli da pronađu M. Savkovića, a iz pisma jednog četničkog komandanta 1942. godine vidi se da je „čiča (D. Mihailović) strašno ljut.

Izgleda da je njemu zbog nečega bilo važno da mu taj sedi na Ravnoj gori, pa makar ništa ne činio za nacionalnu stvar. Sve u svemu, nije dakle reč o onim zadržanim komunistima što čim otvore usta govore ono što su ih komesari naučili, već o čoveku finom, školovanom, jednom od onih što umeju i sa gospodom i sa seljacima, reč je dakle o opasnoj zmiji!”

Četnički odredi nisu uspeali da pronađu M. Savkovića i on je 1943. godine prebačen u partizansku jedinicu. Teško je ranjem u borbi septembra 1943. godine u selu Orašac kod Arandjelovca, kada su ga četnici zarobili i mučki ubili.

Knjiga Branislave Kovačević svojevrsna je istorijska biografija o jednom od istaknutih srpskih intelektualaca, rodoljuba i antifašista koji su se uoči Drugog svetskog rata okupili i aktivno politički delovali u borbi za odbranu zemlje od fašističke opasnosti, a po okupaciji u borbi za oslobođenje. Knjiga je istorijsko svedočanstvo o životu, delovanju i odnosima u redovima srpske inteligencije i njenom diferenciranju u ideološkom opredeljenju i političkom ponašanju. „Ličnosti u ovoj knjizi nisu izmišljene. Nisu izmišljeni ni događaji koji se u njoj pominju. Priložena pisma su autentična. Sve ostalo je plod imaginacije”, tvrdi profesorka Branislava Kovačević čitaocima ove knjige.

*Dr Slavoljub CVETKOVIĆ*